

DE SUISIA, LA OLIMA OAZISO...

ANDREAS KÜNZLI intervjuvata da Gonçalo Neves

Andreas Künzli (n. 05 feb. 1962 en Luzern, Suisia), tre konocata esperantisto, slavisto, filologo-historiisto, interlinguisto ed informatikisto, afable aĉceptis mea invito esar intervjuvata por PROGRESO. Ni facis skribita intervjuo en Esperanto, quan me pose tradukis ad Ido, e fine il ipsa revizis ol. Do me povas garantiar ke la suba texto fidele reflektas l'opiniono dal autoro dil maxim ampla e detaloza interlinguistikala verko aparinta til nun⁽¹⁾, qua neeviteble esas la centrala temo di nia intervjuo. Me publike dankas mea amiko pro la tempo ed energio quin lu konsakris al tasko e pro la konoci per qui lu regalis ni.

P – Voluntez kelke naracar pri la “genezo” di Svisa Enciklopedio Planlingva. Quale/pro quo tu rezolvis skribar ipse 1129-pagina libro? Kad en la komenco tu havis ideo pri lua ampleso final?

AK – Ca projekto esas anciena revo da me. Pos la fino di mea *slavistikala studii en la universitato di Zürich en 1992, dum 1993-94 me havis la okazono exekutar ofico en *Kultura Centro Esperantista* (KCE) en La Chaux-de-Fonds. Lore me povis oportune acesar l'arkivi di CDELI. Dum ta periodo dissendesis inquestilo al suisa esperantisti, e komencis anke per altra moyeni la kolektado dil materiario por la enciklopedio, kun kompletigo dil informaro per savigi da urbal e komonal administrerii.

Evidente, lore me tote ne imaginis kande e quale la enciklopedio aparos. Malgre dubiti, por me la aparato dil enciklopedio esis sempre nur problemo pri tempo e financo. Solie dil 100ma aniversario di *Svisa Esperanto-Societo* (SES) en 2003, la projekto divenis oficala e *sponsorata parto di lua “Agado 2003”.

P – La dikeso di la libro tamen esas surprizanta!

AK – 1129 pagini esis la quaze hazardal rezulturo kande la tota enciklopedio parkompilesis. Projetita esis fakte “nur” kinacent pagini. Kompreneble l'inkluzita Antologio dikigis la tomo, ma til nun nulu regretis lo, mem kontree. Evidente me tre joyas ed esas tre gratitudoza ke SES, CDELI kun altra privata sponsoranti (indikita en la libro) asentis financizar ta libro, qua fine atingis tala pezo, nome preske du kilogrami, ed asumir la pago dil imprimal fakturo, kun tre oportuna kondicioni por me ipsa. Cetere, on diskutis anke kad on devas imprimir la tota verko en du tomi – nome enciklopedio ed antologio en aparta tomi. Precipue pro praktikal motivi me preferis, rekomendis e decidis ke ol imprimesez en nur un tomo.

P – Me lektis ke tua laboro duris dum 15 yari. Pro quo tante longe?

AK – On devas imaginar ke ta laboro ne duris dum 15 yari ek 8 diala laborhori o simile. La kolektado dil materiario komencis en 1992/3 e la libro aparis fine di 2006. Intertempe eventis multa interrupti pro divers altra taski di mea vivo profesional e privata. Pluse, quale me mencionis supere, finanal ed editala perspektivi aparis erste pos la yaro 2000. Do oportis sizar l'okazono por finisar la laboro e finar la projekto.

⁽¹⁾ Künzli, Andreas: *Universalaj Lingvoj en Svislando. Svisa Enciklopedio Planlingva. Encyclopédie suisse des langues planifiées. Schweizer Plansprachen-Lexikon. Enciclopedia svizzera delle lingue pianificate*. La Chaux-de-Fonds: SES, CDELI 2007. 1129 p. ISBN 2-9700425-2-5

P – Qua esis tua precipua joyi e tristesi/decepti dum la skribado? Kad uldie venis a tua kapo la ideo renuncar?

AK – Pro ke me nultempe sentis me sub irga urjo ed omno esis libervola, l’elaborado dil enciklopediala teksti esis konstanta joyo e plezuro. Kompreneble anke tala laboro povas tedar subite, nam avan la skribanto trovesas amaso de rutinatra laboro, qua postulas granda pacienteso e persevero til la “finala vinko”. Adminime trifoye la tota testo esis parlektita e riformacita, depende del komputoral teknologio lore disponebla e de mea tempo e volo. Ta fazal labormaniero donis samtempe l’okazono sempre plu bone redaktar la textaro, nam me volis editar ol erste kande ol esos, segun mea sento e konvinko, matura por editado. To esis longa procedo. La vere maxim desfacila instanto certe esis la maxim lasta, la fazo produktal, imprimal, pro ke olca ne plus dependis de me ipsa. Kun konsterno me remarkis ke l’imprimisto de Neuchâtel fushimprimis la libro, adminime l’exempleri quin il livris, tale ke on mustis postular ke il riimprimez la stoko segun komendo e til nia kontentesko. La duesma imprimprobo esis vere sucesoza ed aceptesis. Ca extreme chagreniganta faktoro ajornis la aparado di la libro, quan on povis livrar erste fine di 2006, ed a me ipsa erste komence di 2007. To signifikas ke ni faliis plur okazioni reklamar e vendar la libro, exemple dum la Universal Kongreso en Firenze, ube ni prizentis prototipo di la libro sub la formo di *xero-o fotokopiuro.

P – Quale la manuskripto traktesis ante divenar imprimebla?

AK – Pri to ni juis sat oportuna kondicioni. La tota kompiluro di la libro, quan me preparis per la programo Microsoft Word (qua tamen ne esas la maxim apta por ta skopo), livresis al imprimario en 46 dokumenti sur un kompakta disko en la formato Adobe Acrobat (pdf). Til la fino l’imprimisto esis pronta facar emendi en la manuskripto e mem adjuntis la paginigo. La plezanta kovrilpagino cetere kreesis da talentoza grafikisto neesperantista de estal Suisia.

P – Ka quik en la komenco tu rezolvis traktar anke altra projetlingui ultre Esperanto, o ka tu rezolvis lo erste pose, dum la skribado, pro la exploro ipsa, o pro altra konsideri? E quale tu vizis solvar la problemo pri la prizentado di ta projetlingui?

AK – Dekomence por me esis klara ke anke altra projetlingual movimenti ultre Esperanto esas konsiderinda e prizentinda en l’enciklopedio, nam, quale on savas, Volapük, Ido Occidental-Interlingue ed Interlingua (IALA) pleis esencal rolo en Suisia e konstitucas integra parto dil projetlingual historio di ca lando. Por ke regnez ul “ordino” en la libro, me rezolvis konsakrar aparta chapitro a singla projetlinguo segun lua kronologial aparado. Certena *esperantologo rekomendis ordinar la tota enciklopediala materialo segun la sistemo A-Z, sen separar la diversa projetlingui. Tamen me rezolvis ne sequar ta konsilo.

P – Kad ulu reprochis a tu ta decido pozar “en la sama sako” Esperanto ed altra projetlingui, quin multa esperantisti, mem experta e prestioza, judikas kom nur “mi-lingui” o mem nura projekti?

AK – Quale tu savas, l’esperantisti edukesis ulsence por “odiar” sua projetlingual konkurencanti, ka ne? Pro to li evidente ne aparte prizas, kande li trovas che su ipsa aferi pri altra projetlingui. E cetere me vizis ne pozar omno “en la sama sako”, quankam en la sama libro. Til nun, e anke en la recensuri da esperantisti, me ne audis nek lektis irga reprocho pri to. Cetere, la historio dil “altra” projetlingui esas, adminime en Suisia, fora afero, tale ke on ne plus judikas li kom “danjero” por Esperanto, pos ke l’esperantisti ipsa proklamis ke Esperanto vinkis la cetera projekti.

Pluse, adepti di altra projetlingui ipse ofte esas (olima) Esperantisti, e li certe ne refuzas saveskar ulo pri la historio dil cetera lingui.

P – Semblas ke interlinguistiko-esperantologio esas hobio di nur poka sciencisti.

AK – Yes, fakte. Interne dil Esperanto-movimento interlinguistiko-esperantologio esas (profesional o hobial) okupo di nur pasable poka sciencisti-linguisti-filologi, forsan anke historiisti, sociologi, informatikisti e *cibernetikisti. Videz quante relative poka membrin havas *Gesellschaft für Interlinguistik* (GIL, Berlin) o quante poka interesati partoprenas interlinguistikalan aranĵon (nu, me supozas ke plu multi volus partoprenar oli, ma li ne havas l'okazono). L'enciklopedio konceptesis kom ciencala elaborita verko en la fako interlinguistiko, kun la espero ke anke la interlinguistikale neorientizita skopopubliko uzados la libro por edukal, informal e rekrutala skopi.

P – Ka tu experiencis desfacilaji por obtenar informi pri ta projetlingui che esperantisti? Ka li tam diligente disponigis dokumenti pri exemple Ido od Occidental kam pri Esperanto? Ka tu ulmaniere sentis en ul instanto “dugrada trako”?

AK – Ekkluzante la kelke special kunlaboro kun individuoj qui furnisis informi, probolektis tekstoj o tradukis ekzemplo de Volapük, la informin pri la “cetera” projetlingui me cherpis preske kompletajn ek la koncernata revuaro, la (primara e sekundara) fakliteraturo, o quale en la kazo di Interlingua, anke kelke de Internet. La revui PROGRESO e *Cosmoglotta* publikigis kelkajn tre bonajn skribitajn artikolojn, nekrologojn e, por nia grandega fortunado, aparigis fotografurojn de importantaj projetlinguanoj. Sen to ni tute ne savus quale aspektis tiuj personoj. Kun kelkaj ekceptoj, pri nekrologoj la suiva esperantisto ipsa ne sempre serioze okupis sin, e regretinde li poki sukcesis biografii pri sia kolegoj e sia propra historio.

P – Ka tu okupis tu anke pri la tale nomizita “Ido-skismo”?

AK – Yes, kompreneble. Oportus rijudikar tiujn eventojn por tute lucide analizi ilin vere eventis e pro quo tiuj eventoj, surbaze di moderna epistemologia e sociocientala metodoj. Recente mi ritrovis lektindajn studojn da Boris Kotzin⁽²⁾ e Peter G. Forster⁽³⁾.

P – Tua verko kontenas sat multajn tekstojn skribitajn da aliaj aŭtoroj. Ka tu ne sentis la bezonon kelkajn “polisar” tiujn tekstojn – ne stilo, ma por konformigi ilin al ĝenerala gvidlinio dil enciklopedio? En certajn tekstojn da aliaj trovasas asertoj extreme diskutindaj o mem kelkajn absurdajn. Ka tu ne timas ke tiuj asertoj (quankam poki) povos senkreditigi tuan verkojn? Ka tu ne sentis la bezonon avertar l'aŭtorojn pri tio ed instigi ilin chanĝi itajn asertojn?

AK – Por la nacionlingua endukta parto mi transprenis la selektitajn tekstojn koncernante ke singla aŭtoro respondas ipse pri tio quon li skribas. Ĝenerale li ja estas kompetenta aŭtoro. Mi invitis ilin revizari la koncernitajn tekstojn, quon li parte ja agis. La enciklopedio ja vivez anke per diversaj asertoj, argumentoj e vidpunktoj, mem se li eventuale estas kontredicanta od objektale nekorekta. La lekteroj reaktez, se li deskovras ulon strangan. Ne omne mustas esti sempre centprocente perfekta e korekta.

⁽²⁾ Kotzin, Boris: *Historio kaj teorio de Ido*. Kun antaŭparolo de R. Brandt. Moskvo 1913: Librejo Esperanto. viii + 142 p.

⁽³⁾ Forster, Peter G.: *Preterviditaj faktoroj en la Ido-skismo*. En: *Esperanto* 69. 1976: 844 (499), p. 70-71.

Forster, Peter G.: *The Ido schism*. En: *The Esperanto movement*. Den Haag 1982: Mouton Publishers. 413 p., p. 110-144. ISBN 90-279-3399-5

Forster, Peter G.: *La Ido-skismo en sociologia perspektivo*. En: *Li kaj ni. Festlibro por la 80a naskiĝtago de Gaston Waringhien (1901-1981)*. Ed. R. Haupenthal. Antverpeno: TK 1985. 512 p., p. 393-399. ISBN 90 6336 034 7

(La lasta anke che: <http://miresperanto.narod.ru/esperantologio/ido-skismo.htm>)

P – En la senco di su-kritiko, qui segun tu esas la feblaji di la libro, o quon tu agus altramaniere?

AK – Generale me chanjus principe nulo. Ke un yaro pos ke la libro editesis me venas ad ica konkluzo esas tamen ne mala signo. Tamen quante plu on distas del facita laborego, tante plu multa detali aparas, qui esus dezirinde kelke modifikenda, quankam ne principe. La feblaji povis esar du: fonti e stilo. Dum la laborado existis la tento tro fidar al fonti. La redaktado dil texto konsumis tanta tempo, ke ofte on forsan kelke tro senkritike transprenis informi ed aserti del sekundara fontaro. Se on facus duesma edito, certe oportus atencar plu multe la fidindeso dil fonti, qui anke kontenas kontredici o legendatra aserti, quin esperantisti tro temerare tendencas a kredar. En la komenco dil redakta laboro mea skopo esis precipue facar kompilo surbaze di to quo ja existis. Ma pokope l'ambicio pri la qualeso di la libro divenis plu alta. La duesma punto koncernas la stilo. Parlektinte la texti nun me forsan chanjus vorto hike ed ibe por insinuar forsan plu apta, plu nuancoza expresuro. La stilo multe influas la signifiko, semantiko o senco. Pro to, nuancoza expresado esas tre importanta, por evitar misinterpreti. Exemple kad ulu demisionis de sua ofico o desengajesis o revokesis, to esas tri diversa semantiki, nuanci, depende del personal vidpunto di ulu, quankam la rezulto dil ago esas la sama. On konocas simila kodexizo exemple en laboratesti. La signifiko di definita kodexo esas quik komprenita dal kompetenta lektero. Do, dum la parlektado dil enciklopedial textaro me ya certe multe atencis ta lingual/semantikaj aspekto, ma samtempe mem plu forte la klarstila logikal formacado di la frazi, por ke la texto esez glate lektelebla, same kam la evito di repeti e *redundanci, qui tamen ne esis tote evitebla e kelkafoye esis mem intencita, exemple en certena kuntekti.

P – Do skribar biografio pri altri, en qua on devas indikar anke la negativa o defektoza lateri di agero, povas esar desfacila e problemoza.

AK – Yes, tre. Me esperas ke en l'enciklopedio la dilemo solvesis pasable elegante segun la sequanta modelo. En la biografii ipsa la biografiiiziti esas pozita en neutra pozitiva lumo. Tamen en la pritema artikli me povis aludar problemoza lateri di lia agado, exemple en la artikli pri SES o KCE. Fakte oportus skribar ulspeca moderna “Sociologio dil Esperanto-movimento”, en qua detaloze traktesus anke la konflikto en la Esperanto-movimento.

P – Ka tu sentis dum tua laboro ke la vortaro di Esperanto suficas por taspeca redakta laboro o ka tu konstatis lingvistikal e semantikaj limiti?

AK – Generale la existanta vortaro di Esperanto suficas por taspeca enciklopediala texto, qua traktas unesmarange kozi pri projetlingual movementi. Ma esencale on devas anke ampligar ol, precipue se koncernesas nuna texti da nacionlingua publicisti, esayisti o folietonisti. En mea recensuro pri la nova lexiko Germana-Esperanto da Krause⁽⁴⁾ me reaktis pri lakuni e bezoni precize koncerne ta jenro di texti. E me kontributis konkreta exemplo-texto.

P – Ka tu ipsa esas kontenta pri la tilnuna recensuri pri l'enciklopedio? Ka til nun aparis ula recensuro ad hominem? (Regretinde tala recensuri abundas en Esperantia ...)

AK – Yes aparis kelka lektinda, mem tro laude flatanta recensuri en diversa Esperanto-revui. Generale on astonesis dal ampleso, bela aspekto ed objektala-erudita, ciencal kontenajo di la libro. Personale me skribabus multe plu kritikema recensuro pri mea propra libro! Skribar grava

⁽⁴⁾ http://www.planlingvoj.ch/files/Rezension_Buske_WB_Krause_2007.pdf

recensuri pri tante ampla libro esas nefacila tasko, e recensanto mustas limitizar su preske nur per expresar sua general impresio e konsakrar su a kelka detali qui aparte interesas lu o quin lu speciale konocas, quale tu en tua recenzo koncerne la Ido-parto⁽⁵⁾. En Esperantia poka kolegi dominacas la recens-arto. Tro ofte on tendencas a flatado, en altra kazi ad akra pikado, evidente plu pro personal motivi kam por objektale traktar la temo ipsa. Tala komenteri esas bone konocata e lia tro subjektale kolorizita opiniono ne povas esar centpocente valida. Cetere me opinionas ke me ipsa maxim bone konocas la fortaji e feblaji di “mea” enciklopedio, pro to me tote ne timas anke negativa kritiko, qua atencigas da me erori, fushi o falii, por docar a me la maniero plubonigar la laboro.

P – Quale tu experiencis la kunlaboro kun altri, e quon tu intencas entraprezar por publikigar emendi e kompletigi?

AK – Quankam me ofte sentis me kelke solitara en ta projekto selektita da me ipsa (ma to principe ne jenis me), me tote ne reprochas irgo ad irgu, nam omno koncernanta la enciklopedial projekto esis honor-ofical, libervola, quale preske omno en la Esperanto-movimento. Pro to en ta kondicioni on ofte laboras quale amatoro, diletanto. Qui vere interesis su e havis tempo kunlaborar e helpar me, ti agis lo e me dankas li.

Duesma edituro di la libro ipsa maxim imagineble ne aparos, nam on mustas vendar la lasta 400 de 600 imprimita exempleri. Existas la intenco (e promiso) aparigar emendi e kompletigi sub la formo di un o plur aparta kayeri, ma to unesme eventos certe che la situo www.plansprachen.ch. Oportus anke skribar la mankanta detaloza nomindexo segunpagina, nam sen ol esas desfacila trovar la homi mencionita en la diversa artikli. Regretinde til nun nulu anuncis su por helpar me en ta tasko o por proklamar sua pronteso ipse exekutar ol. Me do timas ke ta tasko restos facenda da me ipsa, o ke l'indexo ne aparos. Tale funcionas la logiko en la Esperanto-movimento.

P – Nun ni traktez la Ido-parto. Quale tu exploris la historio di Ido en Suisia? Qua esis tua fonti? Ka tu renkontris aparta desfacilaji dum ta esploro (exemple kompare a tua esploro pri la historii di Esperanto, Occidental ed Interlingua)?

AK – Quale me mencionis supere, la precipua fonti por la Ido-parto esis cherpita del koncernata revuaro e kelke de fakliteraturo, do de diversa konocata monografii pri la temo. La fonti esas listigita en la fontindikaro sur pagino 1029. Pro ke membri di ta projetlingui nun apene existas en Suisia, esis tro tarda por recevar autentika informi de “unesma manuo”; konseque on dependas del skribita fonti, qui esus desfacile trovebla, se CDELI ne existus. La parto pri la Esperanto-movimento esas plu ampla, multfaceta e multrelata kompare al materiario pri Ido, Occidental ed Interlingua. To proporcione reflektesas anke en la libro.

P – Quale tu deskriptus la historio di Ido en Suisia? Kad ol havas aparta traiti (exemple kompare al historio di Esperanto, Occidental ed Interlingua)?

AK – Yen kelka grava etapi dil suisa Ido-movimento. En Suisia la Ido-movimento komencis precize ye la 22ma di aprilo 1908 per deklaro dal *Zurika Socialista Grupo Esperantista*, qua aprobis la reformi di Esperanto quin propozabis la Delegitaro por adopto di internaciona auxiliara linguo. Importanta lora oficiari nomesis Anton Waltisbühl e Friedrich Schneeberger; en 1908 ilca subite livis la Esperanto-movimento, en qua il exekutis l'ofico di prezidero di SES. Plura esperantisti lore transiris ad Ido e rapide kreis nova Ido-organizuri en diversa urbi. Lore on preparis anke la fundamento dil unesma landal organizuro: Suisiana Uniono por la propagado di la Linguo

⁽⁵⁾ Neves, Gonçalo: La verko. En: *Esperanto* 100. 2007: 10 (1207), p. 207-208.
Anke che: www.plansprachen.ch/files/recenzo_Esperanto_UEA_Okt07.pdf

Internaciona (SULI). Albert Noetzli, plusa tre vervoza ex-Esperantisto, divenis lua prezidero. La precipua organo dil internaciona movimento, PROGRESO, qua fondesis en marto 1908 e redaktesis da Louis Couturat, reguloze raportis pri la idista agado en Suisia. En olua artikli ne mankis akra polemiko kontre la esperantisti. En 1918 adheris ad Ido Alphonse Matejka en St. Gallen. En la Ido-movimento Matejka pleis la rolo di i.a. sekretario di ULI (1929-34), prezidero di Suisa Ido-Societo (1934-35) e redaktero di PROGRESO (1931-34).

Okazione dil 9ma Universala Kongreso di Esperanto en Bern, idisti guidata da Arnold Schrag esforcis denunciar Esperanto che la politikal autoritatozi. Lore la alta protektanto dil kongreso esis Emil Frey, importanta olima suisa politikisto, qua esis anke honorumal prezidero di idista organizuro, e pro to il evidente trovesis en dilemo e devis restar neutra, explicite admirante la verko da Zamenhof. Kompreneble l'esperantisti chagrenis pro la Ido-skismo e nultempe pardonis al idisti ta "peko".

Altra eminenta suisa idisti nomesis Ernst Anderegg, Emma Louise Bosshard, Hans Cornioley, Jules Gross, Marcel Pesch, Franz Zimmermann, Heinrich Nidecker, Josef Aschwanden, Jean Denzler i.a. Danke l'esforci da Cornioley e Kreis, la precipua Ido-periodalo PROGRESO povis aparar dum la duesma mondmilito. Ankore en 1981 *Internacia Feria Universitato* di KCE e lua restadeyo GEP bonvenigis la idisti a studio-seminaro pri Ido-kulturo e -literaturo; en ta esperantista 'pilgrimeyo' la Idisti sentis su quale mormoni en Vatikano, quale ironioze ma oportune komentis un del asistanti.

P – En la komparo dil diversa projetlingual movementi oportus konsiderar anke esencal psikological e sociological aspekti, ka ne?

AK – Por analize komparar l'evoluciono e situeso dil diversa projetlingui, oportus dicar ke principe idisti laboris strukturale en simila maniero al esperantisti, kun la difero ke li mustis defensar su quale "disidenti" e restis minoritato qua agadis exter la Esperanto-movimento e kontre ol. Anke l'ideologia fundo di Esperanto (e forsan anke olua juda fundo) evidente forpulis li. Cetere esas interesanta remarkigar ke ultre socialisti anke katolika esperantisti transiris ad Ido. Ke granda parto del homi restis loyala ad Esperanto e ne transiris ad Ido pruvus ke l'esperantisti sentis e sentas su forte atraktata dal ideologio di esperantismo. Do la linguo Esperanto e la homaranismo/esperantismo/interna ideo **kune** responsas pri la suceso dal inicio da Zamenhof. Me sempre dicas ke Ido esas Esperanto sen homaranismo. Semblas a me anke ke ordinara idisto (occidentalisto, edc) esas plu linguistikale orientizita e nultempe esas kontenta pri sua propra linguo, serchante plu apta solvo, quale montras la posa evoluciono. Forsan la maxim groteska e tragediatra exemplon prizentas la suisa projetlinguisto René de Saussure (neidista), qua dum tri yardeki reformadis sua linguoprojeti (vd. mea kontributajo en la festlibro Blanke⁽⁶⁾ o la koncernata artiklo en mea enciklopedio). Quankam ta projetlinguani absolute emfazas la neceseso di universala linguo, li tote konocas anke ta humanista latero. La occidentalisti linguistikale e versimile anke mentale distis del Esperanto-movimento mem plu multe kam la idisti, de qui li direte devenis, ma ulsence li judikis ol kom "granda minaco", "granda rivalo", qua entravas la afero di Occidental. Samtempe l'esperantisti opinionis lo sama pri Occidental. Pro to importas konocar anke la cirkonstanci pri la deveno e vivo di singla projetlingual auro (vd. exemple mea kontributajo en la festlibro Dulichenko)⁽⁷⁾. Quale on vidas, diversa psikological e sociological mekanismi pleas esencala rolo che singla projetlingual movimento.

P – Yes. En ul instanto, parto de la Suisa idisti subite livis la Ido-movimento e transiris ad Occidental, ka ne?

⁽⁶⁾ www.lingviko.net/db/35_Kuenzli.htm

⁽⁷⁾ www.planlingvoj.ch/files/Dulichenko_Festschrift_Plansprachen.pdf

AK – Yes, ye la 21ma di aprilo 1928 eventis vera dramato por la suisa Ido-movimento: la membri di *Romanda Ido-Societo kunvenis en Lausanne por studiar la lora situeso di la linguo internaciona e por decidir pri la futura laboro dal societo. Ric Berger e Fred Lagnel prizentis raporti pri Esperanto, Ido ed Occidental. La filologo Adolphe Creux kompare analizis la du linguo Ido ed Occidental e, konstatante l'evidenta supereso di Occidental kompare ad Ido, il konkluzis ke Occidental esas plu natural, plu internaciona, plu facila, plu reguloza, plu komprenebla e pro to fine plu apta kam Ido e sugestis al asistanta mondlinguani transirar ad Occidental. Pos trihora diskutado fondesis *Sviss Association por Occidental* (SAPO) kun Ric Berger kom prezidero. La zürichano Noetzli restis fidela ad Ido. Kom reprezentanto dil konservema partiso il kondamnis omna neloyala idista samideani qui expresis diverganta opiniono, ed il kreis la nova organizuro Uniono Idista. La 7ma internaciona Ido-kongreso eventis en agosto 1928 en Zürich. La agadon dal Ido-korifeo Friedrich Schneeberger, mortinta en 1926, duris lua filiino Clara ed elua spozulo Jakob Kreis. En 1945 Kreis elektesis kom prezidero di SULI. Pos lua frua morto en 1968, qua quaze finis la “suisa periodo” dil Ido-movimento, lua vidvino Clara duris la laboro por la Ido-movimento til 1994 cirkume, kande pro alta evo el renunciis. Tazio Carlevaro (n. 1945) en 1957 lernis unesme ne Esperanto, ma Ido – tamen balde il lerneskis anke Esperanto e komencis praktikal mem altra projetlingui e precipue partoprenis ciencale ed organizale la movimenti di ta projetlingui.

P – Quale tu montris supere, la historio dil precipua projetlingui en Suisia esas aparte richa de “transfuginti” o “desertinti” (Berger, Matejka, Noetzli, Schneeberger, Waltisbühl, i.a.). Ka to esas aparta suisa traito, o ka to esas normala en la projetlinguala historio di altra landi?

AK – Yes, to esas tre interesanta fenomeno, e me ne konocas altra kazo tam sensacional kam la suisa, nam parolesas pri la precipua protagonisti di ta linguo, qui facis tante evidenta salti. Sendubite anke en altra landi homi transiris de una ad altra projetlinguo, quale exemple la suedo Per Ahlberg, la franco Louis de Guesnet, la dano Otto Jespersen o la ruso Nikola Jushmanov. Okazione dil 11ma GIL-konfero en Berlin (2001) me prizentis tabelo pri ta transfuginti, qua montris la salti da singla projetlinguano. La maxim extrema exemplon tarelate prizentas Ric Berger, qua rekrutesis kom projetlinguano en 1909, ma qua segun propra dico komencis sua “kariero” kun Volapük. En 1912 il adheris ad Esperanto, en 1918 transiris ad Ido, en 1928 ad Occidental, ed en 1956 lua projetlinguala vivo kulminis en Interlingua. La ageri ordinare justifikis sua transiro en diatriba artikli en *PROGRESO* e *Cosmoglotta*, en qui li, parte en tote astoniva linguistikal maniero, drastike abjuris la linguo de qua li venabis e laudis kun raviso la linguo a qua li jus adherabis. Matejka, qua nultempe esabis esperantisto, en 1918 direte adheris ad Ido e pose, fakte erste en 1937, ad Occidental. La grupo cirkum Berger, Lagnel, Schrag e Hermann (Creux ja en 1922) en 1928 transiris kolektive de Ido ad Occidental. Ca idisti simple kredis ke Occidental linguistikale esas supera ad Ido. Fakte nur la trio Berger, Fischer, Schild povis fine ankore transirar ad Interlingua en la 50ma yari. Oportus konsultar la privata letraro di ta personi, se existanta, por plu bone komprenar lia motivi e justifiko por transirar ad altra projetlinguo.

P – Ric Berger, qua traktesis sat detaloze en tua verko (p. 870-871) publikigis konocata broshuro⁽⁸⁾ en qua il entuziasme laudas la linguo dil delegitaro (p. 13-14): “Ido [...] esas la quintesenco dil europana linguo”; “Ido esas la definitiva internaciona linguo”, “Ne esas posibla imaginar linguo plu facila kam Ido”; “Ido [...] timas nek reformo nek supleanto”. Kelka yari pose il tamen divenis la maxim feroce kritikanto di Ido, unesme kom occidentalisto, pose kom adepto di Interlingua. Quale homo povas chanjar tante e tale?

AK – En la evidente rara ed unika kazo di Ric Berger, qua pri Esperanto kritikis precipue

⁽⁸⁾ Berger, Ric: *La langue internationale de l'avenir*. Zürich, Couvet, Berne 1919. Ido-Verlag, Ch.-H. Baumann, Ido-Uniono. 32 p.

olua supersigni e qua (tro) facile konvinkesis pri nova projeto, parolesas pri lua definitiva prefero di naturalismo en projetlinguistiko. Lua moto o devizo do esis la serchado dil ideala universala linguo, quale segun la titulo dil koncernata libro da Umberto Eco. En la linguoprojeto da Edgar von (de) Wahl, pose da Gode, Berger kredis troviri la konfirmo di sua imagini pri la *lingua franca* por parolanti di romanala lingui, opinionante ke fine la internaciona linguo ja existas implicite en la nacionala lingui. Anke Hugo Fischer ed André-Philippe Schild, du altra importanta suisa projetlinguani, esis adoranti dil romanala lineo o naturalista skolo. Komprenible quante plu ta protagonisti distis de Esperanto, tante plu li izolesis e forsan anke divenis kelke plu fanatika koncerne sua propra agado.

P – Pro quo do la esperantisti ne transiris turbe ad Ido, Occidental od Interlingua, se segun lia protagonisti ta projetlingui esis la maxim bona?

AK – Yen tre interesanta questiono, quan probable sociologi e psikologi plu kam linguisti e historiisti povus o devus plu profunde studiar. Parton de la respondo me esforcis donar supere per mencionar la exterlingua dimensiono. Ma de linguistikal vidpunto advere on ne savas lo precize, nam ne existas objektal kalkulilo por savar quo esas plu bona (oportuna, apta, aceptebla) en ta feldo, quale explikis a me Carlevaro. Opiniono da idisto od occidentalisto valoras principe tam multe kam opiniono da esperantisto. Fakte multega esperantisti ya esas konvinkita ke lia linguo esas la maxim bona, do pro qua diablo li lernus nova linguo quala Occidental od Interlingua? Lernar linguo ya signifikas koloko di tempo o/e pekunio e perdo di energio, quale konstatis ja la “idisto” Wilhelm Ostwald. Ed Occidental od Interlingua certe ne esas plu facila lingui kam Esperanto.

P – E pro quo precize Esperanto esus la maxim bona projetlinguo?

AK – Nu, en la interlinguistikala fakliteraturo on donis kelka respondi. Ulte la genial konstrukturo di Esperanto, qua ne esas kontestebila, importas emfazar anke kelka exterlinguistika faktori e sociolinguistikal kriterii quala praktikal aplikado e difuzeso. Segun mea propra judiko (e forsan anke da altri), al “vinko” da Esperanto supozeble kontributis lua “interna ideo”, qua divenis grava elemento social e psikologial, quan altra projetlingui ne konsideris. Sendubite anke la personeso e karismo, en preske sektala senco, dil “exotiko” Zamenhof, qua venis de lando ube on sufokis *etniala minoritati, quaza mesio aparinta en la mondo por donacar al homaro la linguo Esperanto, same kam la tota kulto cirkum lu, pleis decidiva rolo, kontre ke l’ocidentana “racionalista” figuri qui kreis Ido, Occidental ed Interlingua, quala de Beaufront, Couturat, von Wahl e Gode (o Peano) esis min sensacional personi por recevar publika atenco, tante plu ke li esis judikata dal esperantisti kom hereziani, disidenti o reneganti, e konseque li ne esis aparte prizata. Do sat granda quanto de homi facinesis e konvikesis pri Esperanto e la verko da Zamenhof ed opinionis ke omna lingual projeti ante e pos Esperanto esas superflua e min apta. E segun me on ne obliviez la politikal dimensiono dil agi da Zamenhof. Kande il naracis pri la kruela eventi en sua patrio, l’ocidentana publiko emoceskis e mashinatre donis etikal susteno a lua protesto. Esas posibla komparar ta reakti al politikal eventi en 1989, kande versimile la tota westana publiko sustenis la falo di komunismo en estal Europa e la liberlesko di ta landi. Figuri quala Havel, Wałęsa, *hungara, baltika o *bulgara politikisti, qui audacis revoltar kontre Moskva por obtenar kompleta chanjo en sua landi, qui divenis heroi en la okuli dil westana publiko. Anke nun l’ocidentani volus ke Rusia divenez demokratio segun westal modelo ed en Ocidenton on sustenas figuri quala Yavlinskiy, Nemcov, Khodorkovskiy, Politkovskaya, Tregubova, pro ke li audacas kritikar diktatorial rejimo. Ma en Rusia la aferi evolucianas kelke altre kam on volas en Ocidenton, e granda parto de la rusiani ipsa tote sustenas la politiko da Kreml. Do ulsence Zamenhof kelke pleis anke la rolo di politikisto od adminime politikero, quankam “neutra” e ne tam forta kam lia juda samgentani Herzl, Pinsker, Dubnov od altra juda politikeri. Ma lua kreuri Esperanto e homaranismo esis anke politikale

motivizita projekti. Nu, me kelke digresas.

P – Ka tu voluntus donar general imajo pri Suisia kom projetlingual fermentaceyo? Pro quo la precipua projetlingui tante prosperis calande? Ordinare on argumentas ke la quarlingueso dil federuro e la neutreso di la stato multe influis ta developo, ma ica expliko semblas a me kelke surfacala. Ka ne trovesas anke o mem precipue kultural o social faktori, qui igis Suisia ulspeca oaziso projetlingual?

AK – Esas desfacila donar la maxim lasta, definitiva e vera respondo od expliko pri ta fenomeno, nam mankas konkreta studii, *datumi e ciencal opiniononi, ultre forsan olti da Tazio Carlevaro e Claude Piron, qui probis explikar la fenomeno de sociological e psikological vidpunti. Do on povas nur supozar, konjektar, e pozar hipotezi. Versimile oportus pozar a su du questioni; tu esas justa per dicar ke inter la argumenti pro qui Suisi adheris a projetlingui trovesas la indiki pri multlingueso, poligloteso, multkultureso, neutreso, ma me adjuntus anke apertesio al mondo, voyajemeso, intereso, obligo e kuriozesio pri lernado di stranjera lingui, sentemeso relate lingual aferi, quankam ne en omna sociala strati o nur subkoncie. En Suisia forsan anke la manko di vera lingual nacionalismo, la sentimentoni pri internacioneso e pri yusteco en komunikado pleas ula rolo. Altralatere oportus emfazar ke Suisia karakterizesas per ne havar un unika linguo nacional, quo forsan kelke impedas la konkluzo ke interlinguo qual Esperanto povus solvar la linguoproblemo.

Regretinde, en la oficala suisa linguodebato, qua recente divenis aktuala en la suisa parlamento (vd. mea artiklo en *SES informas*, 4/2007), la projetlingual problemo pleas nula rolo, ed en la skoli od universitati on ne traktas ol, pro ke la homi generale havas nula o nekorekta savi pri la temo. Projetlinguisti tote ne esas konsultata kom konsileri exemple da ofical institucuri. En Suisia la konkreta politiko pri skolal e lingual aferi facesas precipue en la kantoni ipsa. Pro to en l'enciklopedio aparas pritema artikli segun kantoni por montrar la historial situeso. Por stranjeri qui habitas centrista stati to esas forsan kelke stranja maniero analizar, ka ne. Ma por suisa observanto la komparanta studio segun kantoni esas tote natural, normal ed esencal.

P – Kad esus imaginebla ke altra, tote nova projetlinguo havos chanco che la internaciona organizuri?

AK – Quale tu savas, de tempo a tempo aparas nova projekti di internaciona projetlingui quala Eurolengo, Unitario o la KOD-sistemo da Johann Vielberth, ma parolesas pri efemera projekti da solitari. Ta esforcis certe esas interesanta kontributaji al projetlingual debato, ma nulo plusa. Interesanta “linguo” inventesis da Diego Marani, qua nomizis ol Europanto. Dum la periodo 1999-2001 reguloze aparis en la revuo *Le Temps* de Genève rubriko skribata en ta linguo. En intervjuvo aparinta en *L'Impartial* (26.8.2002) l'auto-ro explikis ke Europanto ne esas linguo, ma prefere kodexo linguistikal, qua devas esar komprenebla da omna europani. Quale on vidas, la projetlingual debato duras, quankam efemere, ma Esperanto restas la maxim populara projetlinguo, qua apene diferas de etniala linguo. Al “homaro” apartenas decidir kad on volas enduktar projetlinguo o lasar la afero quale utopio, preferante nacionala linguo kom *lingua franca*. Dume on selektis la duesma *opciono, quankam ol ne esas kontentigiva.

P – Ka plu frue la projetlingual problemo en Suisia (ed en Europa) esis plu aktuala?

AK – La projetlingual problemo en Suisia semble esis plu aktuala en tempo, kande la angla ne ja tante preponderis (ma tamen la franca kom linguo di diplomaco). On memorez exemple la periodo di Ligo di Nacioni, ube la franca e la angla ankore pleis konkurencala rolo, ed ube la franca guvernerio esis adverso di Esperanto. Semblas ke kun la “vinko” dal angla samtempe forpulsesis grandparte la projetlingual opciono, quankam en multa neanglosaxa landi on ankore rezistas la

angla dominaco. Pro to certena esperantisti (exemple kadre di UEA e Nitobe-simpozio) esforcas argumentar favore la avantaji di projetlinguo en la kunteksto di multlingueso di Europa e lingual yuri kom parto di homala yuri. Quankam kelka *lobii ya existas, exemple en Bruxelles, New York, Genève, Wien, Strasbourg, edc, la eko dil koncernata institucuri esas febla o mem negativa. UEA itere ed itere mustas esforcar ne perdar sua statuto che ta institucuri e mantenar lia atenco pri Esperanto. Ma intertempe mili de NGOi, multi de qui okupas su pri homal ed altra yuri, demarshas che ta institucuri por esar askoltata. Do la precipua konkurencanto di Esperanto e di UEA ne plus esas Ido, Occidental od Interlingua, ma precize ta organizuri.

EU rezolvis privilejizar multlingueso ed ekskluzas l'opciono di unika *lingua franca* quala la angla o franca od ula projetlinguo. Segun ta perspektivo on povas konkluzar ke ne la "artificaleso" di la linguo Esperanto, quan importanta linguisti e ciencisti agnoskis kom justifikebla, esas la precipua kauzo por la neadopto dal internaciona organizuri e lua membra stati. E anke la sociolinguistikal e praktikal funcioniveso di Esperanto ne plus ecitas dubiti da grava experti, quankam linguo-infrastrukturale ol forsan stagnis sur plu basa nivelo kam granda nacionala linguo. Ekonomikisti (quala Grin) montris ke la adopto di Esperanto produktus konsiderinde plu basa spensi koncerne internaciona komunikado. Do la argumentaro por projetlinguo existas, e forsan existas altra motivo pro qua on ne volas enduktar projetlinguo, e supozeble ol esas precipue politikal, sociokultural e komercial. Principe ta neprefero di un unika linguo esas teoriale ja mikra suceso por Esperanto, nam on povas adminime citar specal e publika diskuti. La projetlingual diskuto sine di internaciona organizuri certe esis plu aktuala duadek yari ante nun (Sofiya 1985), kinadek yari (Montevideo 1954), okadek yari (Ligo di Nacioni en la 20ma yari), kande semble regnis plu favoroza atitudo pri la ideo di neutra universala linguo. Same en la tempo kande che *Svisa Radio Internacia* existis Esperanto-brodcasti. Versimile anke la konkurencal encenigo dil movementi di Ido, Occidental ed Interlingua, qui esforcis recevar susteno de UN, nocis la projetlingual afero, nam dispersita kombato por definitiva ideo probable esas sempre plu desfacila kam unesal demarshi.

P – Evidente esperantisti e projetlinguani faliis la chanco kunlaborar pri ta temo. Qua esas tua personal prevido pri la futuro di Esperanto e dil projetlinguala debato?

AK – Nu, historiale en la Esperanto-movemento on plurfoye probis ed esforcis agar kom lobio inter diversa institucuri e konvinkar li ke Esperanto esus l'ideala solvo dil mondlinguala problemo. On memorez Edmond Privat che Ligo di Nacioni, Pierre Bovet en pedagogial medii, pose on konsiderez la laboro da KCE e CDELI, da UEA (Lapenna), la Nitobe-simpozii, edc. On konocas ta paradigmo: se ne vere venas susteno "desupre" (oficala institucuri) o "desube" (turbi), esas desfacila obtenar grandskala endukto di afero quan sustenas nur minoritato od elito. Altra questiono, fundamental segun me, esas quale on povus konvinkar ta institucuri o la turbi pri l'utilesa dil endukto di neutra projetlinguo. Recente chiniana korespondanto, responde a mea questiono pri la nombro de esperantisti en Chinia, dicis ke olim un miliono enskribesis en korespondala kurso, ma nun preske omni tacas. Yen interesiva rezulto de lando, ube segun multi de ni Esperanto esas tre populara e vaste konocata.

Koncerne l'opiniono pri Esperanto dal extera publiko, tu ya bone konocas la eterne sama stereotipal respondo da "ordinara" samtempo, qua komentis pri Esperanto: "Bona ideo, ma ol ne vinkis, kontre ke la angla sucesis". Quale do responder a tala homo por konvinkar lu pri la utilesa di ta ideo, por ke lu konkrete helpez efektivigar ol?

P – Dum ke esperantisti kredas la "finala vinko" da Esperanto, la extera publiko parolas pri utopio.

AK – Yes, interesanta paradoxo, ka ne? En 2005 me facis inquesto inter la UEA-delegitaro,

e 58% optimiste reaktis al questiono pri la “finala vinko”. Personale me surprizesis da ta evidenta rezulto, nam me ipsa ne kredas la finala vinko. Kom esperantisto on judikesas kom utopiisto, kom strango, naivo, regretinde. Pro to multa esperantisti preferas ne revelar sua esperantistal identeso en neesperantista medii en qui li agas. E la journalisti montras maxim-granda-parte skeptika atitudo pri la projekto, repetante e konfirmante la argumenti dal publiko (vd. mea artiklo pri revuaro nacionlingua en mea enciklopedio).

Konsiderante omna ta faceti e studiinte la historio di projetlingui, mea personal opiniono esas ke Esperanto probable faliis la historiala chanco enduktisar kom universala linguo, malgre la rezolvi da UNESCO. Altralatere la bazal ideo pri neutra universala linguo restos en la kordii e cerebri di la homi. Yen do hipotezo quan me prizentis anke en mea provizora konkluzo en l’enciklopedio. E me anke komprenis ke l’esperantisti esperas ke uldie lia propozo vinkos. Ta espero, kredo apartenas al kategorio di lo mistika, quankam ol esas bela e pozitiva. Me havas absolute nulo kontre ta espero, e mem sustenas ol, mem se me ne kredas la finala vinko. Mea konkluzi, konsequanta de empirikala konoci, valoras por nia vivotempo e forsan por la futura yarcento. Quo ca-relate eventos pose, nulu savas.

P – En konocata esayo, di qua tua enciklopedio donas abreviita versiono (p. 894-912), Tazio Carlevaro asertas ke la movemanti di Ido, Interlingua ed Esperanto desaparos en 2010, 2020 e 2045, rispektive. Ka tu volas komentar?

AK – Carlevaro intence selektis la yaro 2045, nam lore il ipsa divenus centyara. En sua kontestata studiuro Carlevaro volis dicar ke probable en ta epoko definitive finos la perspektivo por projetlinguo quala Esperanto uzesar kom reala interlinguo en komerco, general komunikado, cienco, arto. Esperanto do restos kom rarajo, kom hobio, forsan kompare ad altra “rara” nacionala linguo, quale on ilustris en decembro 2006 en artiklo en la retrevuo *Libera Folio*, komparante la quanto de retpagini en Esperanto ad olta en maxim mikra etniala lingui en Europa. Komprenible ta komparo esas stultajo. Esperanto devus mezurar su kompare a granda lingui, nam lua ambicio esas universala. Cetere recente prof. Ignat Florian Bociort publikigis en *Scienca Revuo*, tomo 58/2007, sat longa repliko al “pamfletto” da Carlevaro, sub la titulo *Bedaŭrinda verko*. Komprenible parolesas pri tote ne interkongruanta vidpunti da du “heroi”. Yen pesimismo (ka realismo?), yen optimismo (ka tamen koncianta lo reala?). Quankam me supere dicis ke me ne kredas la finala vinko da Esperanto, me ipsa esas kelke min pesimista kam Carlevaro koncerne la difuzeso di Esperanto tra la mondo. Ma en Suisia Esperanto ya povus desaparar, se la nuna generaciono ne sorgos lua difuzado. En Suisia l’institucal Esperanto-movemento kulminis fine dil 1980ma yari; samtempe komencis grava institucal krizo, qua koincidis kun la falo dil muro en estal Europa. Multa projetlingual ageri ed Esperanto-institucuri, qui pleabis esencala rolo en Suisia, desaparar dum la lasta 10-20 yari. Nuntempe en Suisia la quanto e qualeso dil praktikata esperantismo restas sur basa nivelo, precipue koncerne lua propagando, malgre certena Esperanto-aranjuri de tempo a tempo. Balde on askoltos la cignokanto, se ta situeso ne pluboneskos drastike. Por ke projekto quala Esperanto esez serioze konsiderata dal publiko, oportus disponar ferma landal asociuro, qua havus adminime mil o kelkamil membri (quale la suisa asociuro pri aurala yuri, *Pro Litteris*, di qua me esas membro). Lore on povus esperar anke reala sustenado etikal e fincal ed on juus plu forta kredindeso, tale ke institucuri ed asociuri quala KCE, GEP, SES, CDELI, edc povus havar reala perspektivo. On devas anke evitar ke strangi, fanatiki, sektani e frivoli dominacez la Esperanto-movemento, nam li predikas Esperanto en bizara, neobjektala maniero ed editas fushita publikigaji. Regretinde to ne esas evitebla, nam en la Esperanto-movemento irgu darfas agar irgo.

P – E pri la futuro o fato di CDELI?

AK – En mayo 2006 la direktisto dil urbal biblioteko di La Chaux-de-Fonds publike dicis

dum jubileala aranjo di CDELI ke olca juos lua etikal susteno tam longe kam il esos direktisto dil biblioteko. Ma povas eventar ke balde il demisionos, ed altra direktisto dicos lo kontrea. La suisa publika biblioteki subisas presi financial, personalar e spacial. Nulo en ta mondo esas eterna. Oportas agar omno posibla por ke ta unika institucuro povez durar sua existado e laboro anke pos Gacond. Esas dubitinda ka publika sponsor-advoki helpas garantiar la futuro di CDELI. Oportus agar plu konkrete, plu fidinde, se on volus entratenar pasable profesional institucuro, nam koncernesus sumi plu alta kam nura dek franki ibe, kinadek franki hike. L'eterna honor-oficaleso ne povas esar la reala solvo, quale montris l'experienci che KCE, GEP, edc.

Se CDELI kadre dil urban biblioteko en La Chaux-de-Fonds ne povos durar existar, quon me ne expektas, oportus diskutar kad esos posibla inkluzar ol en altra bibliotekal strukturo, exemple en Suisa Nacional Biblioteko en Bern. Esus dezirinda se adminime en un suisa biblioteko existus fako pri projetlingui quala CDELI, qua restus disponebla por projetlinguala studii. Kun konsterno me konstatis ignorado dil temo dal Generala Liguistiko en Suisia.

*P – La Esperanto-civito pretendas salvar la Esperanto-movimento. Ka to ne esas *blufo?*

AK – Carlevaro opinionas ke anke la Esperanto-civito ne salvos la Esperanto-movimento. Segun me la Esperanto-civito aspektas quale hibrido inter politikar partiso e virtuala Esperantostato, qua pleas samtempe la rolo di kulturaganto e di opozantaro kontre la “finvenkista” UEA-sistemo. Silfer e kompanio devas segun me selektar l'una o l'altra prioreso en sua agado, nam omna ta defie asumita roli ed obligi esas tro granda kargajo por ta kelka oficeri, qui mem volas funcionigar banko ed expansar ad Afrika e Sudamerika. Quankam ula bazal idei dil civito esas studiinda o mem aprobinda, me personale ne atraktesas dal stilo e dal metodi aplikata en ta mikra organizuro, qua ya uzas la metodo di blufo por simular ulo importantega, quo existas nur efemere od en la fantazio od imagino da certena civitani. Forsan kom neutra Fakal Asociuro di UEA la Esperanto-civito povus plear ula rolo sine dil UEA-sistemo, ma precize ta opciono refuzesas ed evitesas dal civitani. Tam longe kam la Esperanto-movimento ne jetabos sua ankro en la mondo e ne judikesos kom realajo, projeto quala la Esperanto-civito, qua kelke bizare pleas politikala rolo, venas tro frue e dume ne havas chanco trovar vasta acepto.

P – Ka la morto di Clara Kreis (vd. la nekrologo en Progreso 338) esas la finala bato por la Ido-movimento en Suisia, e quo esas dicinda pri la fato dil cetera projetlingui?

AK – Principe la movimenti di Ido, Occidental-Interlingue ed Interlingua extingesis ja longe ante nun en Suisia. En ca lando por Occidental restis s-ro Erich Werner, qua esas kunredaktero di *Cosmoglotta*, e por Interlingua kelke laboras s-ro Paola Castellina en Borgonovo (Grigioni), qua propagas la linguo che Internet i.a. en relato a sua religial projeti. Omna cetera protagonistis mortis longe ante nun e divenis historial legendi.

S-ino Kreis, qua divenis centyara e habitis Genève, fakte ja de yardeki ne plus agis por Ido, e anke Tazio Carlevaro evidente livis l'aktiva projetlinguala movimento (docado, informado, organizado, partoprenado). Me ne savas kad altru aktive okupas su pri Ido en Suisia. Do segun quante me savas la historio dil Ido-movimento en Suisia finis. Punto final, quale dicas l'esperantisti. CDELI kolektas la restaji di ta movimento, qui vartas ciencala trakto da nova exploranti.